

FILE DINTR-UN ANTIJURNAL

Cel mai vechi text al lui Nicolae Iorga despre Eminescu datează din 1890 și este prilejuit de ediția *Morțun* apărută în acel an la Iași, în Editura „Șaraga”, iar ultimul din 1940, anul când a fost asasinat. O jumătate de veac, Eminescu a constituit pentru marele cărturar un subiect permanent, o obsesie fertilă, un punct de sprijin, o certitudine. Iată cum evocă Nicolae Iorga impactul generației sale cu forța geniului eminescian:

„Și noi ne-am găsit deodată, când aveam vreo șaisprezece ani, înaintea acestei formidabile poezii. Eram deprinși doar cu recitarea școlară a versurilor lui Alecsandri, **Sentinelă română**, **Sergentul** din Vaslui; eram hrăniți cu această bună și surâzătoare poezie, care prinde foarte bine într-un salon cu mobilă îmbrăcată în rips, cu un lampadar frumos la mijloc, sub lumina căruia este masa pe care jucătorii de cărți înseamnă cu creta câștigul și pierderea, și unde apare servitoarea de la țară (era „frumos” să fie de la țară) purtând tablaua cu dulceți de chitră și cu păhărelele aburite, care au aerul totdeauna că sunt înghețate. Da, ne-am găsit în fața noastră cu una din acele poezii care nu admit surâsul de salon: sau *neînțelegere absolută* sau *suprimare totală*. Ne-am zăbătut puțin, și eu am trecut prin această criză. La început cartea lui părea bătută cu șapte pecetei. Pe urmă, deodată, sufletul s-a deschis cu totul și *ne-am mirat mult cum nu ne-am înțeles de la început*. A fost atunci pentru noi un drum al Damascului. Mergeam ca Saul acela care nu înțelegea Cuvântul. Și deodată a venit puternic această inexorabilă lumină și cu toții ne-am lăsat la pământ înaintea zeului care trecea. Și zeul acesta n-a ieșit niciodată din sufletul nostru, și noi și toată generația noastră suntem înaintea de toate *ai lui*. Limba lui o vorbim, gândul lui îl avem, și viața lui curată de muncă închinată țării noastre, viața aceasta de jertfă desprețuind satisfacțiile materiale și ignorând preocupările de interese particulare, viața lui o trăim (*puternice aplauze unanime, îndelung repetate*). Aceasta vouă, tineret, v-o înfățișăm. Voiți de dânsa, fericită țara în care trăiți și părinții cari v-au născut! (*aplauze prelungite*)”.

Conferința din care am citat, intitulată **Eminescu. El, generația lui și generația noastră**, a fost ținută în 1929, la București, când se împlineau patru decenii de la moartea lui Eminescu. Să ne imaginăm ce ecou ar fi avut această conferință dacă ar fi existat atunci Televiziunea. Cert este că au trebuit să se scurgă 35 de ani până când, de la o tribună academică să se rostească o altă conferință ce avea nu doar să o egaleze, dar chiar să o întrecă – în primul rând prin forța analitică – pe cea a lui Iorga. În 1964, la a 75-a comemorare, Călinescu topea așa-zicând gheata Siberiei, vorbind, în aula Academiei Române, despre Eminescu, poet național. Din fericiție, Conferința a fost înregistrată integral pe bandă

magnetică și se înscrie între „nestematele” Fonoteciei de Aur a Radiodifuziunii Române. Ori de câte ori se ivea vreun prilej, difuzam ample fragmente din conferința rostită de Călinescu, de-a lungul celor aproape 17 ani, cei mai frumoși, ai activității mele de jurnalist la radio. Acutele glasului „divinului” înfiorau aerul patriei.

***

Într-o zi de sfârșit de ianuarie (1994) îl întâlnesc pe o stradă din Iași pe poetul Emil Brumar. Știam că tatăl său, octogenar, era suferind. Îl întreb: cum se mai simte? Brumar mă săgetează cu o privire contrariată. Într-o fracțiune de secundă îmi recapitulez, în gând, întrebarea, să mă conving dacă n-am făcut cumva vreo gafă. Nu mi se pare! Poetul, însă, mă chestionează indignat: „Tu nu știi că tata a murit?” Nu, răspund eu încurcat, exprimându-mi compasiunea. „Păi, cum așa?” insistă imprevizibilul interlocutor și continuă: „tatăl meu a murit în ziua de 15 ianuarie, ziua în care s-a născut Eminescu”... Cred, regret, condoleanțe – bălbâi eu cu cuvintele obișnuite în asemenea împrejurări, dar îmi revin repede și îl întreb la rândul meu: „Dar tu știai că tatăl meu a murit pe 15 ianuarie?” „Nu se poate!” îmi replică el. „Ba se poate, chiar așa – s-a întâmplat: a murit pe 15 ianuarie, și încă în 1989, după ce tocmai începuse să scrie o scrisoare pe care urma să ne-o trimită (din comuna mea natală, Țifești, Vrancea) la Iași, de unde tata plecase doar cu o zi înainte. N-a mai apucat să scrie decât atât: «Dragii noștri, am ajuns cu bine acasă. I-am povestit mamei cât de bine m-am simțit la voi. Aș vrea...» Aici se oprește odată cu inima sa ultima epistolă din sutele și sutele pe care mi le-a scris tata de-a lungul anilor, de-a lungul deceniilor. Păstrez o mare parte dintre ele, inclusiv foaia de hârtie A4 îndoită pe care tata nu a mai expediat-o niciodată”...

Poetul m-a ascultat; apoi, parcă puțin stânjenit, și-a așezat mai bine pe umăr cureaua de la geantă, mi-a zis „Salut!” și a plecat. Înainte de a o lua în direcția opusă, l-am mai privit câteva clipe depărtându-se și am simțit că, din acel moment, ceva special mă leagă de **Detectivul Arthur**...

***

Scrie Constantin Noica în **Jurnalul** său: „Fiecare cultură are într-un ceas al ei un «om deplin», un arhetip: Homer – Dante – Shakespeare – poate (de ce poate? – nota mea) Cervantes – Goethe. La noi, Eminescu.

E ceasul unic în care limba nu e încă pe deplin formată, istoria comunității e deschisă, spiritul culturii e încă nedefinit. Acel ceas e irepetabil. Nu vom mai avea un Eminescu, așa cum nici culturile celelalte nu au mai avut un Dante, un Shakespeare, un Goethe... Doar Franța nu are un arhetip”.

Această însemnare din **jurnalul** lui Constantin Noica

mă duce cu gândul la o excelentă carte apărută în Colecția *Eminesciana* a Editurii „Junimea”, intitulată *Eminescu și literatura engleză* (1982) și semnată de eminentul analist ieșean Ștefan Avădanei, un studiu comparatist care relevă „contaminările”, „corespondente” și ceea ce Zoe Dumitrescu-Bușulenga numise, înaintea profesorului Avădanei, „osmoza dintre universurile imaginative” ale unor giganti ca Eminescu Shakespeare, Dante sau Goethe. Dialogul (liric) al lui Eminescu, cu Shakespeare este și unul direct-confesiv: „Prieten blând al sufletului meu, / Izvorul plin al cânturilor tale / Îmi sare-n gând și le regret mereu” i se adresează poetul român „marelui Will”, declarându-i „Greșind cu tine, chiar, iubesc greșeala... / S-aduc cu tine îmi este toată fala”.

Și, într-adevăr, a ajuns „să aducă” cu Shakespeare, adică să-i semene întrutotul – ca „om deplin”, ca arhetip al unei culturi, cum notează Noica în jurnalul său de idei.

***

„Nici o laudă n-ar fi pe măsura acestui nume...” Aceste cuvinte sunt înscrise pe mormântul „părintelui patriei” Niccolo Machiavelli din incinta basilicii Santa Croce de la Florența, aflat alături de cel al lui Michelangelo. Când am citit epitaful, copleșit de emoția de a fi pășit în Pantheonul marilor spirite ale Renașterii, m-am gândit la paradoxurile posterității unor personalități ilustre ale istoriei și culturii universale. Abia pe urmă am aflat dintr-o carte apărută la Editura Institutului European din Iași, intitulată *Măștile Puterii*, ediție îngrijită și prefată de prof. Elvira Sorohan, textul unei conferințe despre Machiavelli a lui Benito Mussolini. Întrebându-se, în 1924, dacă faimoasa carte a florentinului – *Principele* – mai este actuală, după mai bine de patru secole de la scrierea ei, Mussolini răspunde fără echivoc: „Afirm că doctrina lui Machiavelli este mai vie astăzi decât acum patru sute de ani, deoarece, dacă formele exterioare ale existenței noastre s-au schimbat foarte mult, nu s-au produs modificări profunde în spiritul oamenilor și al popoarelor”. Cât privește pe oameni, conferențiarul citează din *Principele*: „Căci se poate spune că oamenii sunt în general ingrați, schimbători, ascunși, lași, interesați, când le faci un bine, dar nu ai nevoie de ei, sunt cu tine, îți oferă totul: sângele, averea, viața, copiii; dar când le ceri ceva, se revoltă...” Apoi, referindu-se la egoismul celor care trebuie guvernați, Mussolini îl citează din nou pe Machiavelli: „Oamenii plâng un lucru pierdut mai mult decât moartea unui frate sau a unui tată, deoarece moartea poate fi uneori uitată, dar averea niciodată. Motivul este simplu: fiecare știe că o schimbare în stat nu-i poate învia fratele, dar îi poate restitui bunurile pierdute.” Și încă o frază care denotă actualitatea perpetuă „a celei mai vechi, mai sistematice și mai durabile cărți de antropologie politică” (cum scrie în *Prefață* Elvira Sorohan): „Oamenii nu fac niciodată binele decât din necesitate, dar când este prea multă libertate, dintr-o dată totul cade în dezordine și confuzie”. Se poate reproduce mult, în cele din urmă totul, dintr-o operă neîntrecută până azi în materie de teorie a puterii, scrisă nu de un deținător (sau măcar aspirant) al puterii, ci de un gânditor genial al istoriei care în ultimele clipe, înainte de a muri, a spus: „iubesc patria mea mai mult decât sufletul meu”. Înțepea, atunci

Peisaj din Mangalia

cum scrie un biograf al lui Machiavelli, istoria machiavelismului care continuă și va continua până la „sfârșitul istoriei”. Istoria unei cărți și a unei gândiri de o modernitate netăgăduită, aparținând – s-a remarcat pe drept cuvânt – „celui mai puțin machiavelic dintre oameni”. Parafrazându-l pe Marx – avant la lettre – care a declarat: „Tot ce știu este că eu nu sunt marxist”, Machiavelli ar fi putut spune: „Eu nu sunt machiavelic” sau „Sunt un antimachiavelic”.

Mesajul cel mai profund al celei mai mari și mai actuale cărți despre teoria și practica puterii – *Principele* – este însă că adevărata putere în stat, în republică – cum zice Machiavelli – tinde, trebuie să tindă să devină o sferă perfectă. Ea tinde, de fapt, să aibă perfectiunea sferică de neegalat în fond, a Morții. Nimic nu este mai apropiat de Moarte ca Puterea...

***

O scrisoare trimisă de Ion Creangă din Țicăul Iașilor lui Ioan Slavici:

„Stimabile domnule și frate Slaviciu,

Îți mulțumesc din suflet pentru broșura ce mi-ai trimis. Ca fiu din popor, admit în totul părerile dumneavoastră; nu m-am putut opri a vărsa lacrimi, văzând nenorocirea ce ne amenință în viitorul țării și al copiilor ei! Și cu atâta mai mult am simțit, cu cât de mic copil am văzut viclesugul acestui neam... îndărătnic și risipitoriu la ce ținteste...

Dar oamenii noștri de stat! Ochi au și nu văd, urechi au și nu aud, căci totdeauna au luat cărbunele cu mâna sărmanului țăran, care, la urma urmelor, tot el a plătit gloata... De-ar ști boii din cireadă ce mână bicsnică îi duce la tăietoare! Dar nu știe sărmanul dobitoc și de aceea tace și rabdă! Duce în spate toate sarcinile și hrănește pe netrebnicii care își râd de dânsul! Păștori nu-s și câinii lipsesc... Ș-apoi știi că într-un sat fără câini se primblă mișei fără băț!...

Noi care am gustat amarul, să disprețuim pe oamenii cei ce lucrează fără de lege și să nu ne însoțim cu aleșii lor pentru a lua pâinea din gura fiilor și a o arunca cânilor.

Cred că-i destul o măciucă la un car de oale”.

Pare că această epistolă de mult, de aproape 125 de ani, în care fiecare cuvânt se încarcă de revoltă și amărăciune, a fost scrisă aseară. „Păștori nu-s și câinii lipsesc...” Mai avem multe de învățat nu numai de la iluștrii fiorentini, ca Machiavelli, ci și de la marii noștri clasici. Măcar noi, cei din popor!...